

УДК 351:321

М. Г. Орел,

к. н. держ. упр., докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президенті України

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.6.111

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

M. Orel,

PhD (Public administration), doctoral candidate of the Department of Globalistics, European integration and the National security, National Academy of Public Administration, the President of Ukraine

DETERMINATION THE MAIN COMPONENTS OF THE MODEL FOR PROVIDING POLITICAL SECURITY

Визначено основні чинники, які зумовлюють формування організаційно-функціональної структури системи забезпечення політичної безпеки та визначають місце і основні завдання суб'єктів державного управління у сфері політичної безпеки у цій системі, а також об'єкти управлінських впливів з боку вказаних суб'єктів. Наведено перелік завдань системи забезпечення політичної безпеки та показано її взаємозв'язок із системою державного управління у сфері політичної безпеки, а також взаємозв'язок останньої із системою державного управління у сфері національної безпеки. На цій основі визначено основні компоненти (блоки) моделі забезпечення політичної безпеки. З урахуванням вказаної моделі визначені головні передумови забезпечення ефективності та результативності процесу забезпечення політичної безпеки, а саме належна якість: аналізу умов формування пріоритетних національних політичних цілей; аналізу та синтезу можливостей держави щодо їх досягнення; прогнозування динаміки змін умов формування вказаних цілей та можливостей щодо їх досягнення в коротко-, середньо— та довгостроковій перспективі.

The main factors that determine the organizational and functional structure of the system of ensuring political security are identified and determine the place and the main tasks of the subjects of state administration in the sphere of political security in this system, as well as objects of administrative influence on the part of the abovementioned subjects. The list of tasks of the system of ensuring political security is shown and its relation with the system of state is shown management in the sphere of political security, as well as the relationship of the latter with the system of public administration in the sphere of national security, and on this basis, the main components of the model of providing political security are determined. The main subjects of the system of ensuring political security are the state authorities, since state power is implemented through the public-political relations of domination and conquest between actors based on state coercion. At the same time, state power is the main tool for ensuring the existence of the state, protecting the political system, organizing and managing a socially heterogeneous society and preserving its integrity by influencing public-political relations with the help of specially created institutions (state authorities), which are entrusted with the exercise of its functions. Taking into account this model, the main preconditions for ensuring the effectiveness and efficiency of the process of ensuring political security, namely proper quality, are: the analysis of the conditions for the formation of priority national political goals; analysis and synthesis of the state's possibilities for their achievement; forecasting the dynamics of changes in the conditions for the formation of these goals and opportunities for their achievement in the short, medium and long term.

Ключові слова: політична безпека, загрози політичній безпеці, державне управління, система забезпечення політичної безпеки, система політичної безпеки, політичні рішення, державно-політичні рішення.

Key words: political security, threats to political security, public administration, political security system, political security system, political decisions, state policy decisions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ ЗАВДАННЯМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Державне управління у сфері політичної безпеки (ДУПБ) з одного боку, є складовою державного управл-

іння у сфері національної безпеки, а з іншого, складовою політичного процесу вироблення стратегій суспільно-політичного розвитку, які стосуються вирішення проблемних питань забезпечення політичної безпеки. Досягнення цієї мети виконуються шляхом прийняття та реалізації суб'єктами ДУПБ тих чи інших управлінських рішень (політичних, державно-політичних та державно-управлінських (адміністративних)). Очевидно, що ці рішення в

кінцевому підсумку спрямовані на вирішення завдань, які є декомпозицією головної мети та зумовлені небезпеками політичної безпеці. Головними суб'єктами системи ДУПБ, яка є складовою системи забезпечення політичної безпеки (СЗПБ), є органи державної влади. Тому передумови організації їх ефективної діяльності при вирішенні цих завдань є запорукою адекватного реагування на небезпеки політичної безпеці. Разом з тим, комплексний аналіз чинників які визначають основні компоненти (блоки) моделі забезпечення політичної безпеки до цього часу залишалися поза увагою науковців. Це значною мірою не дозволяє розкрити зміст процесу забезпечення політичної безпеки та не сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень суб'єктів ДУПБ.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Виконаний нами аналіз дозволяє дійти висновку, що низка проблемних питань щодо формування та функціонування систем забезпечення національної безпеки та політичної безпеки, зокрема, їх структури, завдань, взаємозв'язку, а також, щодо формування та функціонування системи державного управління у сфері національної безпеки знайшли своє відображення у науковій та нормативній літературі [1-7]. Разом з тим, питання визначення основних компонентів (блоків) моделі забезпечення політичної безпеки до цього часу залишались поза увагою науковців, незважаючи на те, що ефективність та результативність реалізації національних політичних інтересів значною мірою залежить саме від якості, збалансованості, взаємоузгодженості та функціональної спроможності вказаних компонентів.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення основних компонентів (блоків) моделі забезпечення політичної безпеки

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Як зазначають науковці, ефективність та результативність реалізації національних інтересів значною мірою залежить від якості, збалансованості та спроможності структурних елементів системи забезпечення національної безпеки (СЗНБ) [1; 3; 4; 7]. Визначальне місце серед цих елементів належить СЗПБ. Це зумовлено тим, що з одного боку, політична безпека є невід'ємною складовою національної безпеки, а з іншого, принципово важливістю реалізації національних політичних інтересів для життєдіяльності людини (індивіда), суспільства та державних інститутів. При цьому варто погодитися із визначенням СЗПБ, яке запропонував В.Смолянчук, на думку якого вказана система — це законодавчо визначені інститути (суб'єкти), засоби та процедури, за допомогою яких забезпечується реалізація політичних інтересів людини, суспільства та держави, що це елементи системи національної безпеки, які забезпечують безпеку політичної системи (держави) від деструктивних впливів внутрішнього та зовнішнього походження" [8, с. 360].

Як було нами показано, сенсом існування (головною метою) системи політичної безпеки є створення умов для захищеності національних політичних інтересів, забезпечення цілісності суспільного організму та його прогресивного розвитку, унеможливлення послаблення

здатності держави відстоювати вказані інтереси, а її визначальним елементом є СЗПБ [9]. У свою чергу, складовими СЗПБ є суб'єкти ДУПБ та певні механізми організації їх взаємодії з метою впливу на об'єкти політичної безпеки. При цьому основними чинниками, які визначають організаційно-функціональну структуру, мету та завдання СЗПБ є (рис. 1): зовнішні та внутрішні умови її формування та функціонування, як соціальної системи; спеціально створені сили і засоби для виконання завдань щодо забезпечення політичної безпеки (збройні сили, спеціальні служби, підрозділи міністерства внутрішніх справ та ін.); суб'єкти забезпечення політичної безпеки, які утворюють систему ДУПБ (їх основною метою діяльності є підготовка та реалізація управлінських рішень з питань забезпечення політичної безпеки); об'єкти політичної безпеки (серед яких, зокрема, конституційні права і свободи громадян, політична система, державний суверенітет, конституційний устрій); інститути громадянського суспільства, політичні партії, окремі громадяни, засоби масової інформації (рис. 1).

Основними суб'єктами СЗПБ є органи державної влади, оскільки державна влада реалізується через публічно-політичні відносини панування і підкорення між суб'єктами, що спираються на державний примус. Водночас, державна влада є основним інструментом забезпечення існування держави, охорони політичної системи, організації та упорядкування соціально неоднорідного суспільства та збереження його цілісності здійснюючи вплив на публічно-політичні відносини за допомогою спеціально створених інститутів (органів державної влади), на які покладають виконання її функцій.

Тому ДУПБ водночас є процесом і способом функціонування і реалізації функцій державної влади у сфері забезпечення політичної безпеки, де головною метою є досягнення політичних національних цілей, а органи державної влади, до компетенції яких належить розробка та прийняття управлінських рішень у сфері політичної безпеки (політичних, державно-політичних та державно-управлінських рішень) утворюють систему ДУПБ.

Варто зазначити, що в науковій літературі наводиться досить вичерпне розуміння мети та функцій системи державного управління у сфері національної безпеки (ДУНБ), а також перелік суб'єктів, на які покладається виконання цих функцій [4; 7; 8]. Вважається, що ДУНБ це "невід'ємна складова державного управління, яка охоплює соціальну, економічну, гуманітарну та політичну сфери життєдіяльності суспільства та держави, і є цілеспрямованою діяльністю суб'єктів забезпечення національної безпеки" [8, с. 118]. При цьому, суб'єктами ДУНБ є посадові особи, органи державного управління, інші державні інститути, діяльність яких прямо чи опосередковано пов'язана із забезпеченням національної безпеки. Тому, можна вважати, що система ДУПБ це невід'ємна складова ДУНБ, яка охоплює політичну сферу життєдіяльності суспільства та держави. Оскільки головним суб'єктом забезпечення політичної безпеки є держава в особі органів державного управління, то виконання вказаних завдань передусім покладається на вказані органи, які уповноважені приймати політичні та адміністративні управлінські рішення та застосовувати примус (силу) щодо забезпечення їх виконання. Тобто органи державного управління, використовую-

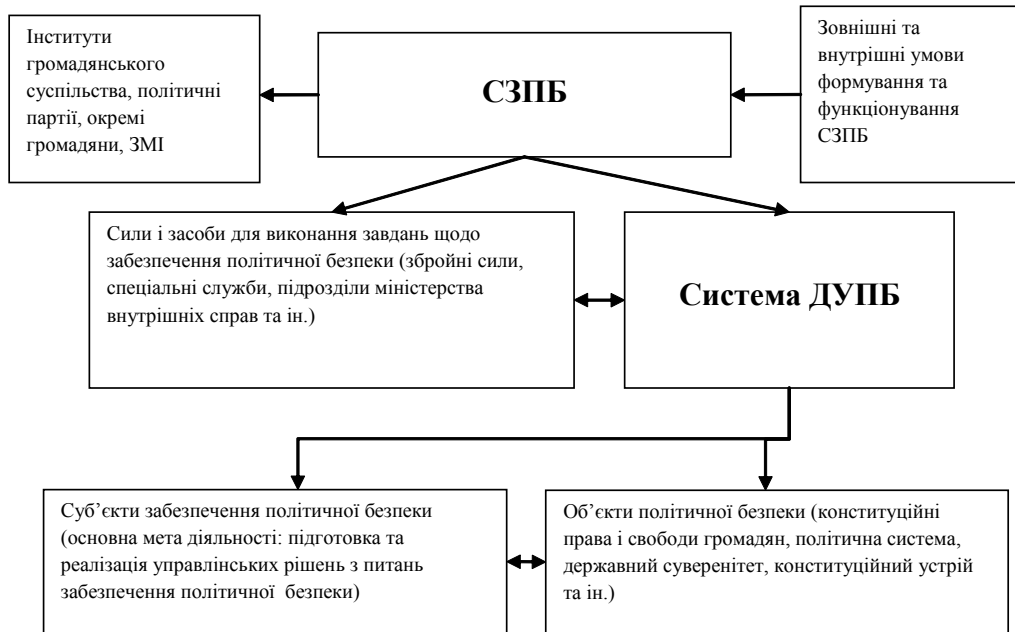


Рис. 1. Складові СЗПБ та місце в ній системи ДУПБ

Джерело: складено автором.

ючи наявний потенціал СЗПБ, мають здійснювати управлінські впливи (політичні, державно-політичні, адміністративні) на об'єкти політичної безпеки з метою реалізації національних політичних інтересів.

Аналіз нормативно-правових актів та наукових праць дозволяє стверджувати, що основними об'єктами, на які спрямовують управлінські впливи суб'єкти ДУПБ є фактори (суб'єкти, явища, процеси тощо), які породжують небезпеки політичній безпеці, передусім [1; 3; 4; 6; 8; 10; 11]: конституційно-правовим засадам суспільного устрою та конституційним правам і свободам людини та громадянина; ефективному функціонуванню та розвитку політичних інститутів (складових політичної системи); державному суверенітету та територіальній цілісності; демократичним та духовно-моральним засадам життєдіяльності суспільства та держави; розвитку інститутів громадянського суспільства та прозорості у діяльності державних органів; суспільно-політичній та міжконфесійній стабільності; політико-правовим та духовно-культурним основам етнонаціональної стабільності; розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб; активізації діяльності міжнародних організованих злочинних угруповань та міжнародних терористичних організацій; поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження та засобів її транспортування; розповсюдженню політичної корупції в органах державної влади та зрощення бізнесу й політики; екстремізму та створення й функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати їх в інтересах певних політичних сил; використання в інтересах тих чи інших політичних сил військових формувань й правоохоронних органів держави; втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами; створення сприятливих зовнішньополітичних умов для прогресивного соціально-економічного розвитку країни та розвитку рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України; втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами.

Очевидно, що комплексний вплив вказаних факторів, їх діалектична єдність, яка зумовлена нерозривністю процесу розвитку людини, суспільства, держави у просторі та часі, породжує системні загрози суспільно-політичній дестабілізації суспільства, руйнації культурно-цивілізаційного коду народу (нації) та державності й зумовлює необхідність вирішення низки взаємопов'язаних завдань, які покладаються на суб'єкти ДУПБ. Принципова важливість якісного вирішення цих завдань для життєдіяльності кожної людини (індивіда), суспільства та держави зумовлює актуальність ґрунтовних наукових досліджень процесу забезпечення політичної безпеки, серед яких чільне місце належить визначенню основних компонентів (блоків) моделі забезпечення політичної безпеки. У даному випадку йдеться про модель, яка б відображала взаємозв'язок та взаємозумовленість основних елементів процесу забезпечення політичної безпеки. Результати виконаного нами дослідження дозволяють стверджувати, що такими елементами, які представлені на рис. 2, є:

СЗПБ (йдеться про завдання, які покладаються на вказану систему, наприклад, В.Смолянук, зокрема, вказує на такі завдання, які покладаються на цю систему [8, с. 360—361]: захист конституційного ладу; удосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних і моральних засад суспільства; створення дієвих органів захисту конституційних прав і свобод людини; забезпечення політичної стабільності, громадянського миру та взаєморозуміння у суспільстві; пошук ефективних способів узгодження інтересів етнічних груп і вирішення міжнаціональних суперечностей (конфліктів); забезпечення міжконфесійної стабільності, запобігання конфліктних загострень на релігійній основі; запобігання втручання у внутрішні справи, посягання на державний суверенітет та територіальну цілісність з боку інших держав; участь у глобальній та регіональній системах колективної безпеки; сприяння врегулюванню конфліктів, особливо у суміжних регіо-

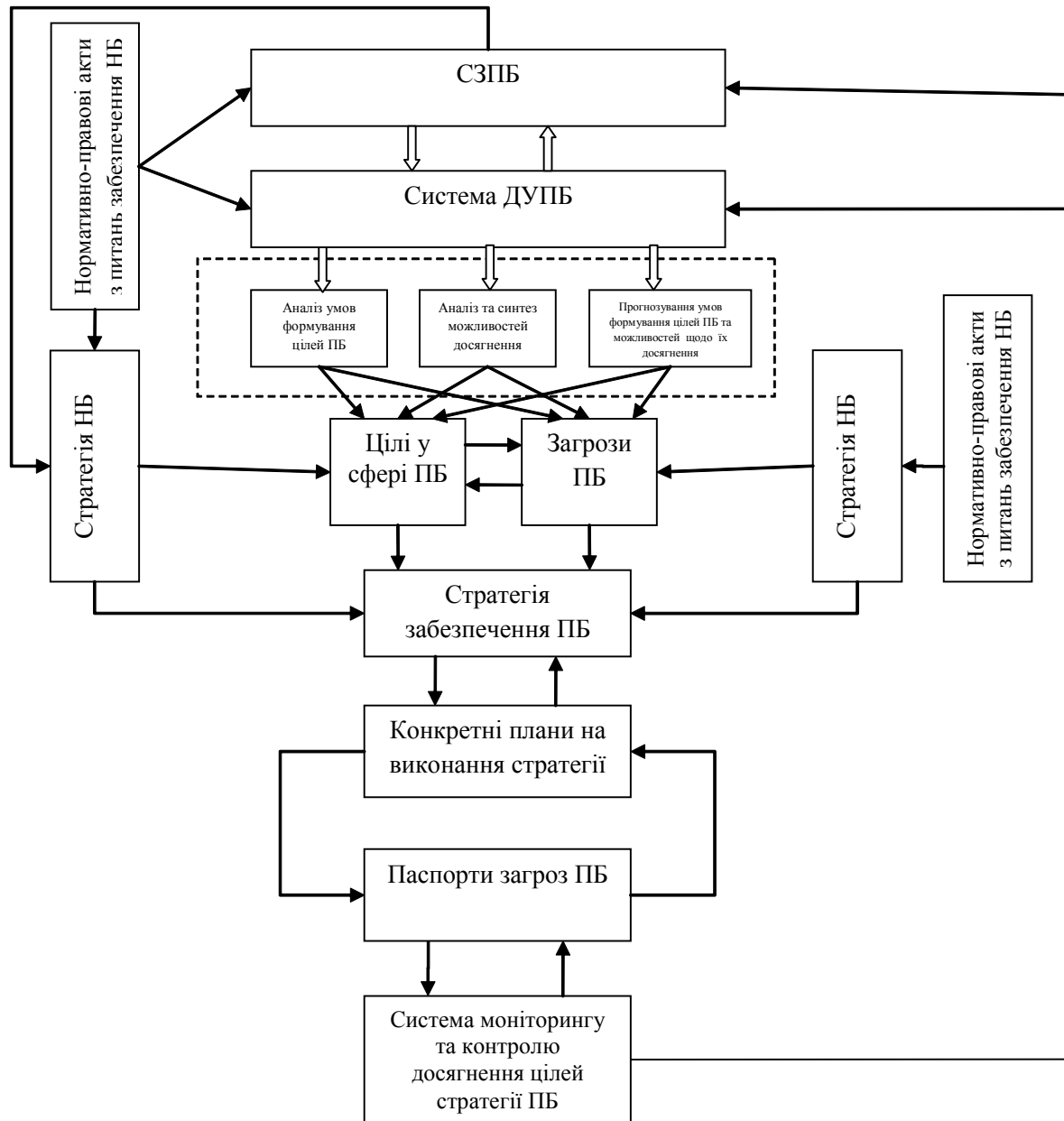


Рис. 2. Основні компоненти (блоки) моделі забезпечення політичної безпеки

Джерело: складено автором.

нах; участь у заходах, спрямованих на боротьбу з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом; створення сприятливих зовнішньополітичних умов для прогресивного соціально-економічного розвитку країни;

нормативно-правові акти з питань забезпечення національної безпеки (цілі, настанови, завдання тощо) щодо забезпечення національної безпеки, які визначають пріоритети та завдання Стратегії національної безпеки;

Стратегія національної безпеки (визначає пріоритети Стратегії забезпечення політичної безпеки);

Стратегія забезпечення політичної безпеки, як інструмент реалізації цілей у сфері політичної безпеки та нормативно-правова основа реагування на небезпеки політичній безпеці;

конкретні плани щодо виконання вимог Стратегії національної безпеки та Стратегії забезпечення політич-

ної безпеки, які взаємопов'язані з розробкою та уточненням паспортів загроз політичній безпеці;

система моніторингу та контролю досягнення цілей визначених Стратегією забезпечення політичної безпеки.

Очевидно, що головною передумовою ефективності та результативності забезпечення політичної безпеки є належна якість та оперативність виконання суб'єктами ДУПБ завдань щодо (рис. 2): аналізу зовнішніх і внутрішніх умов формування пріоритетних національних політичних цілей (цілей у сфері політичної безпеки); аналізу та синтезу можливостей держави щодо досягнення визначених політичних цілей; прогнозування динаміки змін зовнішніх і внутрішніх умов формування пріоритетних національних політичних цілей та можливостей щодо їх досягнення в коротко-, середньо— та довгостроковій перспективі.

Таким чином ефективність та результативність ДУПБ значною мірою залежать від якості та оперативності виконання завдань, які покладаються на СЗПБ.

ВИСНОВКИ

1. СЗПБ є складовою СПБ, а ефективність її функціонування значною мірою буде залежати від врахування взаємозв'язку, взаємообумовленості та взаємодії між суб'єктами ДУПБ при прийнятті тих чи інших управлінських рішень з питань реалізації національних політичних інтересів. При цьому перелік та обсяг завдань суб'єктів ДУПБ є основним чинником, який визначає організаційно-функціональну структуру системи ДУПБ.

2. Визначені основні компоненти (блоки) моделі забезпечення політичної безпеки: СЗПБ (йдеться про завдання, які покладаються на вказану систему); нормативно-правові акти з питань забезпечення національної безпеки; Стратегія національної безпеки; Стратегія забезпечення політичної безпеки; конкретні плани щодо виконання Стратегії національної безпеки та Стратегії забезпечення політичної безпеки; система моніторингу та контролю досягнення цілей визначених Стратегією забезпечення політичної безпеки.

3. З урахуванням вказаної моделі визначені головні передумови забезпечення ефективності та результативності процесу забезпечення політичної безпеки, серед яких, зокрема, належна якість аналізу умов формування національних політичних цілей та прогнозування динаміки змін вказаних умов.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці паспортів загроз політичній безпеці та методів аналізу умов формування пріоритетних національних політичних цілей та можливостей держави щодо їх досягнення.

Література:

1. Горбулін В.П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський. — К.: НІСД, 2010. — 288 с.

2. Семенченко А.І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України: монографія / А.І. Семенченко. — К.: НАДУ, 2008. — 428 с.

3. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України: монографія / Г.П. Ситник, В.І. Абрамов М.М. Шевченко та ін.; за ред. Г.П. Ситника, В.І.Абрамова, М.М. Шевченка. — К.: МАЙСТЕР КНИГ, 2012. — 536 с.

4. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: теорія і практика: монографія; за заг. ред. Г.П. Ситника. — Хмельницький: ХУУП, 2007. — 669 с.

5. Глобальна та національна безпека: підручник [авт. кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін.]; за заг. ред. Г.П. Ситника. — Київ: НАДУ, 2016. — 784 с.

6. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналіт. доп. / [О.О. Резнікова, В.Ю. Цюкало, В.О. Паливода, С.В. Дрьомов, С.В. Сьомін]. — К.: НІСД, 2015. — 58 с.

7. Ситник Г.П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика: дис....докт. наук держ. упр. / Г.П.Ситник. — НАДУ. — К., 2004. — 429 с.

8. Государственное управление в сфере национальной безопасности: словарь-справочник / состав.: Г.П. Ситник, В.И. Абрамов, В.Ф. Смолянчук и др.; под общ. редакцией Г.П. Ситника. — К.: НАДУ, 2012. — 496 с.

9. Орел М.Г. Теоретичні основи державного управління у сфері політичної безпеки: монографія / М.Г. Орел. — Київ: "Поліграф плюс", 2019. — 320 с.

10. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

11. Закон України: "Про національну безпеку України" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, N 31, ст.241. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

References:

1. Horbulin, V.P. and Kachyns'kyj, A.B. (2011), *Stratehichne planuvannia: vyrishennia problem natsional'noi bezpeky* [Strategic planning: solving national security problems], NISD, Kyiv, Ukraine.

2. Semenchenko, A.I. (2008), *Metodolohiia stratehichnoho planuvannia u sferi derzhavnoho upravlinnia zabezpechenniam natsional'noi bezpeky Ukrainy* [Methodology of strategic planning in the sphere of public administration ensuring the national security of Ukraine], NADU, Kyiv, Ukraine.

3. Sytnyk, H.P. Abramov, V.I. and Shevchenko M.M. (2012), *Shliakhy udoskonalennia systemy derzhavnoho upravlinnia zabezpechenniam natsional'noi bezpeky Ukrainy* [Ways of improvement of the system of public administration ensuring the national security of Ukraine], MAJSTER KNYH, Kyiv, Ukraine.

4. Sytnyk, H. P., Olujko, V. M. and Vavrynychuk, M. P. (2007), *Natsional'na bezpeka Ukrainy: teoriia i praktyka* [National Security of Ukraine: Theory and Practice], Kondor, Kyiv, Ukraine.

5. Sytnyk, H.P. Abramov, V.I. and Smoljanuk, V.F. (2016), *Hlobal'na ta natsional'na bezpeka* [Global and National Security], NADU, Kyiv, Ukraine.

6. Reznikova, O.O. Tsiukalo, V.Yu. Palyvoda, V.O. Dr'omov, S.V., S'omin S.V. (2015), *Kontseptual'ni zasady rozvytku systemy zabezpechennia natsional'noi bezpeky Ukrainy* [Conceptual framework for the development of the system of ensuring the national security of Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine.

7. Sytnyk, H.P. (2004), "State administration in the sphere of national security of Ukraine: theory and practice", Abstract of Doctor of science dissertation, public government, NADU, Kyiv, Ukraine.

8. Sytnik, G.P. Abramov, V.I. and Smolyanyuk, V.F. *Gosudarstvennoye upravleniye v sfere natsional'noy bezopasnosti: slovar'-spravochnik* [State Administration in the Sphere of National Security: Dictionary-Directory], NADU, Kyiv, Ukraine.

9. Orel, M.H. (2017), "Theoretical basis for the classification of threats to political security in the preparation of public-management decisions", *Sciences of Europe*, vol. 2, pp. 91—98.

10. *National Security Strategy of Ukraine: The Law of Ukraine*, [Online], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Accessed 15 January 2019).

11. *The National Security of Ukraine: The Law of Ukraine*, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (Accessed 15 January 2019).

Стаття надійшла до редакції 04.03.2019 р.